

Hadi Attila alezredes:

A HARCÁSZATI HÍRSZERZÉS JELENE ÉS KIHÍVÁSAI A MIGRÁCIÓS VÁLSÁGKEZELÉS SORÁN

DOI: [10.35926/HSZ.2020.3.3](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.3.3)

„Ezért a bölcs fejedelem és a kiváló hadvezér úgy indít háborút és úgy arat győzelmet az ellenség felett, úgy szerez tehát érdemdús tetteket, amelyek révén kiemelkedik a sokaságból, hogy mindent igyekszik előre tudni. Ezt az előre-tudást nem lehet a szellemektől megszerezni, nem lehet sem más dolgok mintájára levont következtetések, sem számítgatások útján megszerezni; az ellenség helyzetének ismeretét mindig emberektől kell megszerezniük.”¹

Szun-ce

ÖSSZEFOGLALÓ: A 20. század végén az emberi erővel folytatott hírszerzés képes volt túlélni a technológiai fejlődés által okozott válságot. A balkáni válság rávilágított a HUMINT-képesség szükségességére a NATO-ban. Magyarország NATO-tagként 2004-ben alapította meg első HUMINT-alegységét, és attól az időponttól kezdve a NATO-közösség elismerését nemcsak a kiküldetések során vívta ki, hanem a NATO HUMINT-gyakorlatain és például az Iraki Stabilitási Erő kötelékében is. A migrációs válság új kihívásokat jelentett a magyar HUMINT-csapatok számára, mivel a saját területeiken korábban soha nem végeztek ilyen műveleteket.

KULCSSZAVAK: nemzetbiztonság, hírszerzés, emberi erővel folytatott hírszerzés, migráció, Magyar Honvédség, NATO

BEVEZETÉS

Szun-ce, a legendás kínai hadvezér, parancsnokok és katonák számára örök érvényű gondolatát választottam mottóul, amely ma is mély és jelentős információt hordoz nekünk, katonáknak.

Ebben a Szun-ce-idézetben minden benne van, ami szükséges egy művelet sikeres megtervezéséhez és végrehajtásához. A sikert – amely legyen harcászati, hadműveleti, vagy hadászati – a katonai piramis egyes építőkövei adják, az elgondolástól elindulva a végrehajtásig. Bármely építőkövét rosszul helyezünk el, vagy be sem építjük, a szerkezet elveszti stabilitását, megszűnik egysége, szilárdsága, és egy katonai konfliktus során maga alá temetheti katonáit, haderejét és nemzetét. Ez – valljuk be, nekünk mint kis országnak – kritikus szempont.

Munkámban azt a célt tűztem ki, hogy a harcászati hírszerzés jelenének bemutatása után olyan alapokra helyezzem a harcászati hírszerzés migrációs válsághelyzet során történő

¹ Szun-ce: A hadviselés törvényei. 13. Kémekek alkalmazása. <http://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm#kemek> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 19.)

alkalmazási lehetőségeit, amely a lehető legteljesebb mértékig objektív elveken alapul, a gyakorlati végrehajtás irányába viszi el a hangsúlyt, segíti az alegységparancsnokok és az ideiglenes alkalmi kötelékek parancsnokainak további munkáját, félreérthetetlen képet ad a Magyar Honvédség közép- és felső szintű vezetésének a harcászati hírszerzésben rejlő lehetőségekről és veszélyforrásokról egyaránt. A cikk célja a szövetségi rendszerben egységesített végrehajtási módok honi területre történő átültetése, továbbá a harmonizáció a nemzetközi és a nemzeti jogszabályi előírásokkal.

A munkám során felhasznált irodalmak csak részben foglalkoznak a harcászati hírszerzésben rejlő lehetőségekkel, de a migrációs helyzet a NATO számára is új kihívást generált. Bár már a 2014. évi walesi csúcson felvetődött a migráció a NATO tevékenységének egyik fókuszaként, az emberi erővel folytatott harcászati hírszerzés (HUMINT²) alkalmazási feltételeivel a mai napig csak keveset foglalkoztak. Ennek részben az az oka, hogy a nemzetek számára ez a végrehajtási mód meglehetősen szenzitív.

A HARCÁSZATI HÍRSZERZÉS JELENE

Amikor a harcászati hírszerzés jelenéről beszélünk, célszerű azt a 20. század végétől elemezni. Az elmúlt évszázad utolsó évtizedeiben úgy tűnt, hogy a harcászati hírszerzés létjogosultságát veszti mint hírszerzési forma. Ennek oka a hatalmas ütemű technikai fejlődés, amely hatással volt a kommunikációra, a műholdakra és természetesen a lehallgatási képességekre is.³ A technikai fejlődésnek köszönhetően a különböző hírszerzési szektorok hatalmas mennyiségű információt tudtak rövid idő alatt összegyűjteni, és ezzel párhuzamosan jelentősen csökkentették az esetleges kompromittálás veszélyét. Így érthető okokból a hírszerző képességek (a harcászati hírszerzés kivételével) a prioritásukat a magas hatékonyságú és ugyanakkor alacsony kockázatú eljárások felé terelték.^{4,5}

Ekkor jött létre az úgynevezett térinformatikai hírszerzés (GEOINT⁶), amely képes képi adatokból – műholdképek, légi felvételek alapján – terepelemzéssel jól használható információt kinyerni. Ugyanezen elveket követi a képi felderítés (IMINT⁷), amely az előzőekben említettekén kívül a különböző pilóta nélküli felderítő-repülőgépek által begyűjtött adatokat is elemzi. Az előbb említett két képesség felhasználásával anélkül lehetett felderítési adatokat begyűjteni, hogy mindeközben emberi életet veszélyeztetnének.

Ugyancsak ekkor nyert egyre nagyobb teret a nyílt forrású hírszerzés (OSINT⁸) és a rádióelektronikai hírszerzés (SIGINT⁹). Az előbbi a nyílt információk tömegéből igyekszik kiszűrni a szükséges információt, míg az utóbbi a szemben álló fél rádió- és rádiótechnikai rendszereinek felfedésére és az azokból megszerzett adatok feldolgozására törekszik.

² Human Intelligence.

³ Kurtán Sándor: Tanulmányozzuk-e James Bondot? Politikatudomány és titkosszolgálat. Politikatudományi Szemle, 2008/2., 125–142. http://www.poltudszemle.hu/szamok/2008_2szam/2008_2_kurtan.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 02. 12.)

⁴ Csóka Ferenc (szerk.): Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából 1785–2011. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Budapest, 2012.

⁵ Alfred Rolington: Hírszerzés a 21. században – A mozaikmódszer. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2015.

⁶ Geospatial Intelligence.

⁷ Imagery Intelligence.

⁸ Open Source Intelligence.

⁹ Signal Intelligence.

Ez az időszak egyértelműen nem nevezhető a harcászati hírszerzés korszakának, mely bár szintén jelen volt, de nem a mai módszerekkel hajtotta végre a HUMINT-tevékenységet.

A DÉLSZLÁV VÁLSÁG

A Jugoszlávia felbomlása során kialakult délszláv konfliktus (háború) kezdeti szakaszában úgy tűnt, hogy a harcászati hírszerzés szükségtelen a hírszerző tevékenység eredményes végzéséhez. A konfliktus kirobbanásakor a szemben álló felek katonai célra használták a civil telefonhálózatot is, és a robusztus nemzetközi sajtó is jelen volt, amely rendszeresen hírt adott az eseményekről. Ekkor a csapatok mozgatása is kevésbé volt fedett. A későbbiekben a NATO szembesült azzal a problémával, hogy egyre kevesebb hírszerzési tartalmú információhoz jutott az előbbiekben felsorolt alacsony kockázatú információszerező eljárások által. Ugyanez a rejtettség volt jellemző a fegyveres konfliktust részben rendező, 1995. december 14-én Párizsban aláírt daytoni békeszerződést követően is, a NATO szárazföldi beavatkozásának elején – 1995. december 20-án kezdődött a békeszerződést betartását elősegítő Végrehajtó Erő (IFOR¹⁰) telepítése, majd egy év elteltével átalakult Stabilizáló Erővé (SFOR¹¹).

Hangsúlyozni kell, hogy a válságkezelő műveletek kezdetén a NATO harcászati hírszerző tevékenysége számos akadályba ütközött. Ennek egyik fő oka az volt, hogy a NATO nem rendelkezett a nemzetek által felajánlott harcászati hírszerző erővel, mivel a műveletben részt vett NATO-tagállamok közül csak nagyon kevésnek volt HUMINT-alegysége. A nemzetek hivatalosan nem vittek a műveleti területre nemzeti alárendeltségben tevékenykedő HUMINT-csoportokat. Azok a nemzeti HUMINT-csoportok, amelyek jelen voltak, még általában a többi nemzet előtt is titokban tevékenykedtek, és azt is kizárólag a saját erők megóvása érdekében tették. Jelentéseiket a NATO-val közvetlenül nem osztották meg, hanem a nemzetek saját hatáskörben döntöttek arról, hogy mit és milyen módon osztottak meg mással. Ez általában az adott nemzet hírszerző részlegének (NIC¹²) a feladata volt. Ehhez járult még hozzá az a körülmény, hogy a biztonsági helyzet miatt a nem hivatalos HUMINT-erők is csak magas kockázatú találkozókat hajthattak végre, ami azzal járt, hogy minimum két jármű, legalább négy fő, gépkarabély mindenkinél, esetleg egy járőrhez csatoltan a biztosítás és a nagyobb biztonság érdekében. Mindehhez járult még az a tény, hogy a konfliktus elején bevetett erők nem rendelkeztek forráshálózattal sem.

Amennyiben a nemzetek ekkor hajlandóak lettek volna HUMINT-erőik felajánlására a NATO részére, az csak olyan problémákat generált volna, melyeket a műveletek kezdeti szakaszában a Szövetség nem lett volna képes kezelni. Alapvető probléma volt az, hogy a NATO ebben az időben nem rendelkezett HUMINT-doktrínával, mely rögzítette volna a végrehajtási módokat, módszereket, a jelentések formátumát és a nemzeti korlátozásokat.

Igazi áttörést a Szövetséges Hírszerző Zászlóalj (AMIB¹³) felállítása hozott. Ez a hírszerző zászlóalj volt a NATO első és valójában mindeztidáig egyetlen olyan alegysége, melyben a NATO-nemzetek által delegált HUMINT-katonák közösen hajtottak végre hírszerzési feladatokat. Az eredményes feladat-végrehajtás előfeltétele volt az angol nyelv – ez volt a munkanyelv és a közös szakmai nyelv (végrehajtási módok és módszerek) – magas szintű ismerete. Ennek érdekében a katonák a feladat-végrehajtás előtt egy kéthetes átképzésen

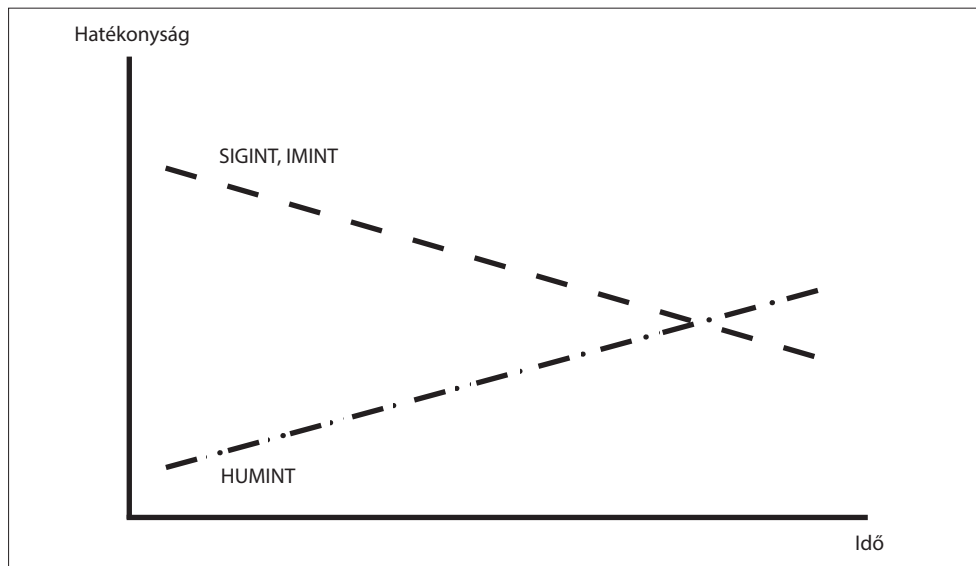
¹⁰ Implementation Force.

¹¹ Stabilisation Force.

¹² National Intelligence Cell.

¹³ Allied Military Intelligence Battalion.

(sok esetben kiképzésen) vettek részt. Az AMIB megalakulásakor még mindig alapvető probléma volt, hogy sem a NATO mint szervezet, sem pedig a nemzetek többsége – beleértve a vezető nemzetnek számító Amerikai Egyesült Államokat is – nem rendelkezett HUMINT-doktrínával.

1. ábra Az információszerző tevékenységek hatékonysága a konfliktusban az eltelt időtől függően (Szerkesztette a szerző)

A probléma megoldása Nagy-Britanniából érkezett. A britek felajánlották a saját doktrínájukat a NATO-nak, és a képzés amerikai és brit oktatók vezetésével ennek a doktrínának az alkalmazásával történt meg. A kéthetes képzés egy meglehetősen megerőltető háromnapos gyakorlati vizsgával zárult. A tanfolyamot sikeresen elvégzőket a HUMINT-századok állományába osztották be. Az AMIB három ilyen századdal rendelkezett. Az első század fele az SFOR szarajevói parancsnokságán, a Butmir táborban, míg a másik fele Mostarban állomásozott. A második század a Banja Lukában lévő brit táborban (régai acélgyár területe), a harmadik század pedig a Tuzlában lévő amerikai táborban kapott elhelyezést. Bosznia-Hercegovina területét három részre osztották, és egy-egy század kapta felelősségi körzetként a felosztott területeket.

A forráshálózat kiépítése nem ment zökkenőmentesen. Mint kiderült, több nemzet rendelkezett HUMINT-katonákkal, melyek szintén az AMIB által felosztott területeken tevékenykedtek. Velem is többször előfordult, hogy egy forrással megbeszéltem találkozón holland vagy svéd HUMINT-katonák jelentek meg, akik szintén ugyanazt a forrást használták. Ilyenkor az AMIB hathatós közbejárásának köszönhetően a forrással kapcsolatban az a döntés született, hogy azt a későbbiekben csak az AMIB-ban tevékenykedő HUMINT-katonák használhatták.

A forráshálózat kiszélesedésével a NATO és szövetséges erők a hírszerzési információk mintegy 75–80%-át a HUMINT-tevékenység során szerezték. Ennek következtében több száz fegyverraktárt számoltak fel, több bűnözői csoport tagjait tartóztatták le, valamint számos háborús bűnös kiadatása történt meg.

AZ AFGANISZTÁNI ISAF MŰVELET

A balkáni békemissziós tevékenységhez képest az afganisztáni Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő (ISAF¹⁴) HUMINT-alegységei új kihívással szembesültek. Ennek okai a biztonsági helyzetben rejlő különbségek. Míg a Balkánon a biztonsági helyzet lehetővé teszi az alacsony kockázatú (egy jármű és minimálisan két fő) műveletek végrehajtását, addig Afganisztánban a magas kockázatú műveletek végrehajtása volt szükségszerű. Ugyancsak problémát jelentett az, hogy egészen 2004 közepéig a HUMINT-erőket nem igazán fogták össze, valamint az, hogy az AMIB szervezetéhez hasonló alegységet egyáltalán nem hoztak létre az ISAF időszak alatt, bár a műveletben 44 nemzet volt érintett. Az afganisztáni hadszíntéren szolgálatot teljesítő HUMINT-erők vagy teljesen nemzeti alárendeltségben tevékenykedtek rejtetten, vagy pedig mint felajánlott erők, de különböző nemzeti korlátozásokkal. Ez azt eredményezte, hogy az információk hitelességének és a forrás megbízhatóságának ellenőrzésére nem minden esetben volt lehetőség már csak azért sem, mert a nemzetek védték a forráshálózatukat.

Bár az afganisztáni tapasztalatok alapján a NATO Kommunikációs és Információs Ügynökség (NCIA¹⁵) kifejlesztette a HUMINT vezetési és jelentőrendszerét (HMART¹⁶), amely alkalmazásra is került több lépcsőben. Az első éles tesztek az amerikai HUMINT-erők hajtották végre műveleti területen. A beérkezett tapasztalatok alapján az NCIA elvégezte a módosításokat, és tesztelte azokat a NATO HUMINT-gyakorlatán. Az újabb finomítások után került alkalmazásra az ISAF teljes műveletében, de tényleges sikereket nem tudtak elérni vele. Ennek az volt a legfőbb oka, hogy a nemzetek egy része a felszólítások ellenére sem volt hajlandó a forrásaik adatait feltölteni a közös adattárba. Ez viszont azt eredményezte, hogy az ISAF parancsnokságára befutó jelentések egy részéről nem rendelkeztek forrásadattal, valamint hogy több esetben ugyanazt a forrást több nemzet használta. Ugyancsak probléma volt a HUMINT-jelentések begyűjtése azoktól a nemzetektől, ahol a HUMINT-erők teljesen nemzeti alárendeltségben működtek. Itt a jelentések először a saját nemzetükhöz kerültek, ahol döntöttek arról, hogy mely információkat lehet megosztani és melyeket nem. Ez természetesen gyakran napokba tel, ami a műveletek megtervezésekor és végrehajtásakor hátráltató tényező volt.

A NATO Szövetséges Műveleti Parancsnoksága (ACO¹⁷) a HUMINT alkalmazási problémáira mielőbbi megoldást próbált találni. Ez a várt gyors megoldás csak 2006-ban érkezett, és akkor is csak részben. 2006-ban rendezték meg először a *Steadfast Indicator* HUMINT-gyakorlatot, mely elsősorban az ISAF-ba készülő HUMINT-beosztású katonák felkészítését és gyakoroltatását volt hivatott végrehajtani nemzetközi környezetben. A gyakorlatnak Románia biztosította a helyszínt. A gyakorlatra történő felkészülés részeként a brit haderő a nemzetek rendelkezésére bocsátotta a már az AMIB felkészítésein is használt brit HUMINT-szabályzatot. A gyakorlat azonban csak részben érte el célját, aminek több oka volt. Először is a nemzetek egy része tanfolyamként kezelte a gyakorlatot, így szakmailag teljesen kiképzetlen – nemegyszer katonai háttérrel sem igazán rendelkező –, gyakran a szükséges nyelvismeret híján lévő katonákat küldött a gyakorlatra. Másodszor a gyakorlaton megjelent katonák egy része sohasem került missziós alkalmazásra, függetlenül attól, hogy a tervezői

¹⁴ International Security Assistance Force.

¹⁵ NATO Communication and Information Agency.

¹⁶ HUMINT Management and Reporting Tool.

¹⁷ Allied Command Operation.

konferencián a nemzetek jelöltjeit a korlátozott számú operátori beosztásokra annak fejében fogadták el, hogy a nemzetek igazolták a katonáik HUMINT-misszióra történő alkalmasságát. Ugyanakkor azoknak a katonáknak egy része, akik mégis HUMINT-beosztásba kerültek Afganisztánban, csak nemzeti alárendeltségben teljesítettek szolgálatot, így a NATO nem profitált a jelenlétükből. Bár a NATO folyamatosan azon fáradozott, hogy egy kiterjedt hírszerző hálózatot építsen ki Afganisztánban, a HUMINT terén csak korlátozott sikereket ért el.

Az ISAF keretében a hírszerzés összefogására és központosítására 2009–2010-ben történt erőteljes kísérlet, melynek volt is látható eredménye. Ez a változtatás Michael T. Flynn vezérőrnagy – később a Trump-adminisztrációban rövid ideig biztonsági tanácsadó is volt – nevéhez fűződik, aki az ISAF Parancsnokság felderítőfőnöke volt ebben az időszakban. Válogatott csapatával átfogó elemzésbe kezdett az ISAF hírszerzési problémáinak feltárása érdekében.¹⁸ Alapvető hiányosságként értékelte azt, hogy a zászlóaljok hírszerző részlegeiben a beosztásokat csak részben és nem minden esetben felderítőbeosztású katonával töltötték fel. Ennek eredményeként azonban a részlegek tényleges elemzői munkát nem voltak képesek végrehajtani. Dandár- és regionális parancsnoksági szinten ugyanez volt a helyzet. Az általuk készített és az alárendeltekhez lejtuttatott jelentések általában nem szolgáltatottak új információt azoknak, akiknek erre nagy szükségük lett volna, hanem főleg a saját munkájukat látták viszont.

Flynn tábornok rámutatott, hogy csupán a terroristák és a lázadók likvidálása nem jelent megoldást az afganisztáni biztonsági helyzet javítására. Párhuzamként említette a Szovjetuniót, amely bár több százezer afgánt megölt a nyolcvanas évek harcaiban, mégis az afganisztáni műveletek befejezésekor több lázadóval álltak szemben, mint a műveletek megkezdése idején.¹⁹

Az információhiány – amiben az ISAF szenvedett – nem csak helyi problémát generált. Sem a NATO, sem pedig a tagállamok nem voltak képesek mélyreható elemzésre a döntéshozatali folyamat során. A tábornok mindezen okoknál fogva döntött úgy, hogy a hírszerzés rendszerét meg kell változtatni. Kihangsúlyozta, hogy az effektív felderítés kiépítése mindenkor a vezetés alapvető és nagy fontossággal bíró feladata, annak működésképtelensége a vezetés működésképtelenségét is jelenti.

Kihangsúlyozta a harcászati szintű hírszerzés – és benne a HUMINT – jelentőségét. A gerilla-hadviselés és a hagyományos hadviselés különbségeként felhívta a figyelmet arra, hogy előbbi során minden harcászati szinten zajlik és dől el. Mégis alapvető problémaként tarták fel azt, hogy az elemzők főleg regionális parancsnoksági szinten nem fektetnek elég figyelmet a HUMINT- és a SIGINT-jelentésekre. Kiemelte az egységes felderítés minden szinten történő kiépítésének szükségességét annak érdekében, hogy az információk megbízhatóan áramolhassanak a különböző parancsnokságok között.

Bár Flynn tábornok egyéves felderítőfőnöki beosztása során rengeteg változtatás történt, ténylegesen működő egységes felderítőrendszer kiépítése azonban nem sikerült. Ennek több oka volt.

Egyik probléma a nem egységes váltási rend a többnemzetiségű parancsnokságok felderítőbeosztásaiban. Egyes nemzetek csak három vagy négy hónapos ciklusokra delegálják a katonáikat, ami a beosztások jellegét figyelembe véve nem elegendő. Mire képes lenne

¹⁸ Michael T. Flynn et al.: Fixing Intel: A Blueprint for Making Intelligence Relevant in Afghanistan. Center for a New American Security, 2010. https://online.wsj.com/public/resources/documents/AfgghanistanMGFFlynn_Jan2010.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 02. 13.)

¹⁹ Uo. 8.

átlátni a felelősségi területének összetettségét, akkorra befejezi a misszióját. Jó esetben a váltójának képes az információk egy részének átadására, de több alkalommal hiányzott ez a folytonosság is, mivel vagy nem volt váltója, vagy csak később érkezett meg.

Gondot okozott a szakállomány nem megfelelő kiképzettsége, illetve annak esetenkénti hiánya. Én magam is sok olyan katonával találkoztam afganisztáni misszióim során, akiket úgy jelöltek ki hírszerzői beosztásra, hogy semmiféle szaktudással nem rendelkeztek a beosztásuk ellátásához.

Többeknél hiányzott a megfelelő nyelvi képzettség. A beosztások betöltéséhez előírt nyelvismeret gyakran csak papíron létezett, valójában azonban nem rendelkeztek a szükséges nyelvtudással.

A harcászati hírszerző állomány összekovácsoltsága nem érte el a kívánt szintet. Amerikai kollégáim gyakorta jelentették, hogy a harcászati hírszerző állomány csak a missziós kiutazásra lett létszámailag teljes. Az állomány nagy része új, a képzésen frissen átesett katona, akiknek magas kockázatú műveletekben kellene egyből részt vennie. Ugyanebben a témában jelent meg Walter A. Gonzales tanulmánya is, bár ő nemcsak az afganisztáni, hanem az iraki műveletekben részt vevő amerikai HUMINT-erők tevékenységét is értékelte.²⁰

Nehézséget okozott a nemzetek negatív hozzáállása is, ez főleg a tartományi újjáépítő csoportoknál volt tapasztalható. Alapvetően nem háborús feladatokra, hanem az újjáépítés elősegítésére voltak hivatottak. Ennek kapcsán a felderítés gyakorta háttérbe szorult. A parancsnokok gyakran hírszerző tevékenységeket töröltek, ezáltal is csökkentve a pillanatnyi – mivel akkor ugyan nem mentek ki, de a későbbiekben nemegyszer a kimenő konvojokat érte támadás – esetleges veszteségek mértékét.

NATO HUMINT KIVÁLÓSÁGI KÖZPONT

A NATO kiválósági központokat létrehozó céljai között szerepelt a HUMINT Kiválósági Központ létrehozatala is. 2005-ben legelőször hazánkat keresték meg azzal az ajánlattal, hogy legyen hazánkban a kiválósági központ. Mivel terveinkben más elképzelés szerepelt, így a NATO következő lépésként Romániának ajánlotta fel a lehetőséget, amit Románia el is fogadott. Helyszíneként először Konstanca szerepelt, de a nagy távolsága miatt a NATO kérte egy új helyszín kiválasztását. Ekkor került Nagyvárad mint helyszín felajánlásra. A Mária Terézia korabeli volt magyar laktanya átépítése 2010 tavaszára fejeződött be. 2010. március 16-án hivatalosan is megnyitották és felvonták azoknak a nemzeteknek a lobogóját (török, magyar, szlovén, görög), amelyek beosztást vállaltak a központban. Hivatalosan 2010. augusztustól vált NATO HUMINT Kiválósági Központtá (COE²¹). Később csatlakozott az Amerikai Egyesült Államok, Csehország, Lengyelország és Szlovákia. Megalakulása óta a központ doktrinális részlege felelős a nemzetekkel együttműködve a NATO HUMINT-témájú szabályzatok és doktrínák naprakészen tartásáért. A COE HUMINT-konceptióért és -fejlesztésekért felelős részlege fejlesztette ki azt a felszerelési és szoftverrendszert, melyet 2016 óta a NATO Reagáló Erő (NRF²²) készenléti szolgálatba felajánlott HUMINT-csoportjainak bocsát térítésmentesen rendelkezésre, valamint ajánlasként megküldte

²⁰ Walter A. Gonzales: Does U.S. Army HUMINT doctrine achieve its objectives? What have Iraq and Afghanistan taught us? Monterey, Naval Postgraduate School, 2013. https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/32827/13Mar_Gonzales_Walter.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés időpontja: 2020. 02. 13.)

²¹ Centre of Excellence.

²² NATO Response Force.

a nemzeteknek. A COE tapasztalatfeldolgozó részlegének tagjai folyamatosan járnak a missziós területeket és a NATO-gyakorlatokat, melyek eredményeivel segítik a doktrinális részleg munkáját. A kiképzési részleg tevékenysége (melyben jómagam is több mint négy évig töltöttem be beosztást) a NATO és a nemzetek számára a leglátványosabb. A COE lett hivatott a HUMINT-képzés különböző szintjeinek kidolgozására és levezetésére saját helyszínén, valamint kiképzőcsoport biztosításával a NATO-tagországok számára és a NATO-hadműveletek színtereire. Az alap HUMINT-képzés továbbra is a nemzetek felelőssége, a COE csak a további képzések végrehajtására hivatott.

A központ által szervezett tanfolyamokat nevezhetnénk egyfajta NATO-sikernek a sztenderdek elérése érdekében, de számos problémát is meg kell említeni. Az egyik a megfelelő nyelvismeret hiánya. A tanfolyamok előírt nyelvi követelménye a STANAG 6001 szerinti minimum 2.2.2.2., viszont javasolt a 3.2.3.2. Számos esetben előfordul az, hogy a hallgatók a tanfolyamon nem rendelkeznek az előírt nyelvi ismerettel, mely nagymértékben hátráltatja nemcsak a maguk, de azoknak a katonáknak a munkáját is, akikkel együtt kellene a feladatokat végrehajtaniuk. Ez számos esetben feszültségeket eredményez. Másik probléma számos esetben az alap HUMINT-képességek hiánya. A nemzetek több esetben olyan katonákat küldenek a tanfolyamra, akik előtte semmilyen HUMINT-képzésben nem részesültek. Ez szintén feszültségeket okoz, valamint a végrehajtás ütemét is jelentősen lelassítja.

A NATO HUMINT Kiválósági Központ a leírt tanfolyamokon kívül meglehetősen komplex feladatot látott el még a NATO *Steadfast Indicator* HUMINT-gyakorlata megszervezésében és lebonyolításában is 2015-tel bezárólag. A 2016-os esztendődtől a *Steadfast Indicator* gyakorlat megszűnt, és a helyét a *Steadfast Interest* HUMINT/CI-gyakorlat²³ vette át. A *Steadfast Indicator* gyakorlat a 2006. évi első végrehajtástól (50 fő) 2015-re kinőtte magát (265 fő). A NATO ACO stratégiai parancsnokságának (*SHAPE*²⁴) egyetlen gyakorlata az afganisztáni és az iraki misszióra történő HUMINT-felkészítést tűzte ki célul 2014-ig. A 2015. évi gyakorlat célja a NATO ACO feladatszabása alapján az NRF HUMINT-beosztású katonáinak felkészítése, valamint a 2016-ra NRF-be felajánlásra kerülő HUMINT-erők műveleti készségének visszaellenőrzése volt. A gyakorlat az évek során rengeteget fejlődött, viszont ugyanazok a problémák is jelen voltak, melyeket a tanfolyamokkal kapcsolatban a korábbiakban kifejtettem. Ki kell hangsúlyozni azonban azt a tényt, hogy nem minden esetben a részt vevő állomány volt felelős azért, hogy nem ismerték a NATO eljárási módokat. A NATO HUMINT Doktrína²⁵ minősítése NATO TITKOS, ezért a kezelése meglehetősen nehézkes, ha például csak a magyar szabályzókat vesszük figyelembe. Ezért a katonák nagy részének nem volt lehetősége tanulmányozni azt. Igaz, hogy a részt vevő nemzetek meglehetősen terjedelmes felkészülési anyagot kaptak a záró tervezői konferenciákon, de ezek az anyagok is minősítve voltak (NATO RESTRICTED vagy NATO CONFIDENTIAL), így kezelésük szintén problémás volt, ha a gyakorlatra kiutazó állomány egyáltalán megkapta ezen anyagokat.

E tények tükrében elmondható, hogy a gyakorlat – melynek jómagam is számos esetben résztvevője voltam (2008 ellenőr; 2009, 2010 és 2011 vezető ellenőr; 2012 kiképzőcsoportvezető-helyettes; 2013, 2014 és 2015 kiképzőcsoportvezető) – a kitűzött célokat csak részben tudta elérni.

²³ Counterintelligence – elhárítás.

²⁴ Supreme Headquarters Allied Powers Europe.

²⁵ Allied Joint Publication 2.3(A) – NATO HUMINT Doctrine, 2013.

Feltétlenül ki kell azonban emelni a legnagyobb sikert, azaz hogy a különböző NATO-tagországok katonái képesek voltak megosztani tapasztalataikat és végrehajtási módszereik sajátosságait. Ezt nagymértékben elősegítette az, hogy vegyes HUMINT-csoportok és ellenőrcsoportok kerültek felállításra oly módon, hogy egy nemzetből két katona lehetőleg ne dolgozzon együtt.

A MAGYAR HONVÉDSÉG HUMINT-KÉPESSÉGE

Hazánk a kétezres évek elejéig nem rendelkezett szervezetszerű harcászati hírszerző képességgel. Mindennemű hírszerző tevékenység ellátásáért a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal (KFH) volt hivatott. A már korábban említett SFOR AMIB állományában a kétezres évektől részt vettünk váltásonként két fővel HUMINT-feladatokban oly módon, hogy egy fő az akkori KFH állományából, egy fő pedig a Magyar Honvédség 24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj állományából került kijelölésre. A Magyar Honvédség szervezetszerű harcászati hírszerző képességének kialakulása 2003-ban kezdődött meg. A Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar Felderítő Csoportfőnöksége (HM HVK FCSF) a boszniai tapasztalatok alapján ekkor kezdeményezte egy szervezetszerű harcászati hírszerző aleggység felállítását. Az új képesség kialakításának célja a Magyar Honvédség felderítő támogató képességének javítása volt. Ez összhangban állt a nemzeti HUMINT-képesség szövetségi követelmények szerinti kialakítását kérő EG 0630 (National HUMINT Capability) azonosítási számú szövetségi haderőfejlesztési javaslattal, melynek teljesítését a NATO védelmi tervezési folyamata keretében hazánk felvállalta.

A belső egyeztetések, valamint a KFH-val való egyeztetést²⁶ követően a felderítő-csoportfőnök – a Honvéd Vezérkar főnökének 2004. november 5-én tett jelentését követően – terjesztette fel javaslatát a Magyar Honvédség harcászati hírszerző képességének kialakítására.²⁷ Az előjárói döntést követően az akkor még létező Magyar Honvédség 24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj parancsnoka, Vizi Sándor alezredes 2004-ben terjesztette fel állománytábla-módosítási javaslatát a harcászati hírszerző szakasz létrehozására. Ezzel párhuzamosan részemre feladatul szabta a HUMINT-képzés kézikönyvének kidolgozását. A kézikönyv alapja a brit hadsereg által rendelkezésre bocsátott anyag, mely ugyancsak alapja a mai napig érvényben lévő NATO HUMINT Doktrínának. Az angol nyelvvizsgálóval rendelkező altiszti állományból felállításra kerülő szakasz 2005 kora tavaszán végrehajtotta a felkészülést, majd sikeres vizsgát tett. Az állományt ezután szerb nyelvtanfolyamra iskolázták be a missziós felkészítés első lépéseként. Az első missziós alkalmazásra nem sokat kellett várni, hisz már a rá következő év tavaszán egy hatfős csoport megkezdte missziós HUMINT-tevékenységét a NATO parancsnoksága alatt működő nemzetközi békefenntartó erő koszovói missziójában (KFOR²⁸). Ebben a misszióban az állomány jelenleg is részt vesz. A 2006-os év újabb kihívást jelentett az új képességnek, mivel a Magyar Honvédség általi új szerepvállalásnak az afganisztáni magyar PRT részét képezve hat fő megkezdte missziós felkészülését, majd pedig feladat-végrehajtását. Az afganisztáni szerepvállalást a HUMINT-állomány a Tartományi Újjáépítő Csoport felszámolásával egy időben befejezte.

²⁶ Harcászati HUMINT képesség megteremtése – egyeztető megbeszélés. HM HVK FCSF, 2004. 02. 19., Nyt. szám: 16/7/2004.

²⁷ Harcászati hírszerző képesség kialakítása. HM HVK FCSF, 2004. 11. 16., Nyt. szám: 15/115/2004.

²⁸ Kosovo Force.

2007-ben az MH 24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalja felszámolásra került, jogutódja az MH 5. Bocskai István Lövészdandár MH 5/24. Bornemissza Gergely Felderítő Zászlóalj lett Debrecenben. A zászlóalj felszámolása két következményt vont maga után. A magasabbegységek harcászati-hadműveleti felderítőképességét teljes mértékben felszámolták. Ugyanakkor a zászlóalj 2007. évi felszámolásával majdnem megszűnt a Magyar Honvédség harcászati hírszerző képessége, mivel a harcászati hírszerző állomány fele nem vállalta a Debrecen helyőrségbe történő átköltözést. A zászlóalj új parancsnoka, Tamás László alezredes kiemelt fontosságúként kezelte a HUMINT-képesség visszaállítását és annak megerősítését, hisz az új állománytáblában nyolc HUMINT-szakasz szerepelt. Bár a szakaszokat sohasem töltötték fel teljesen, azok alkalmassá váltak a Magyar Honvédség NATO- és missziós szerepvállalásának kiszolgálására. Az afganisztáni és a koszovói szerepvállalás mellett az NRF feladataiba is bekapcsolódott.

Újabb változás a harcászati hírszerző század életében 2016-ban következett be, amikor állománytábla-módosítás eredményeként a szakaszok felépítése megváltozott: felvették a NATO által javasolt 12 fős szervezeti felépítést.

Az új szervezeti felépítéssel a nyolcszakaszos század öt HUMINT-csoportosra csökkent, mindez azonban nem járt létszámcsökkenéssel, mivel a HUMINT-csoportok létszáma nagyobb lett, mint a régi szakaszoké. Az új szervezeti felépítés azonban lehetővé teszi a missziós feladatok során a könnyebb integrálódást, valamint a NATO HUMINT gyakorlata során a magasabb színvonalú végrehajtást.

Az egyik legnagyobb előrelépés technikai szinten ugyancsak 2016-ban történt. A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ) beruházása révén a század első lépésben három NATO-szabványú HUMINT-készletet kapott.²⁹

A HARCÁSZATI HÍRSZERZÉS KIHÍVÁSAI A MIGRÁCIÓS VÁLSÁGKEZELÉS SORÁN

2015-ben a tömeges bevándorlás akkora hulláma érte el hazánkat, melyet pusztán rendőri jelenléttel már nem lehetett kezelni. A magyar kormány 2015. június 17-én döntött az ideiglenes biztonsági határzár (IBH) telepítéséről a déli határszakaszon. Az IBH telepítése el is kezdődött a Magyar Honvédség katonáinak bevonásával, de az már ekkorra bizonyossá vált, hogy maga a határzár nem lesz képes feltartóztatni a migránsok egyre növekvő áradatát. Mivel jogszabályi változtatások még nem történtek meg, de szükség volt a katonák jelenlétére a rendőrség mellett, így elkezdődött a *Határozott Fellépés* elnevezésű gyakorlat, mely a Magyar Honvédség minden alakulatát érintette.

Tényleges változást a 2015. szeptember 4-én elfogadott törvény jelentett, amely bevezette a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet fogalmát. A törvény alapján a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet kezelésének eszközei:

- műszaki: műszaki határzár;
- személyi: rendőri és *katonai* jelenlét;
- jogi: jogi határzár, büntetőjogi védelem (szűk értelem), valamint tömeges bevándorlás kezelésére hozott jogszabályok (tág értelem).

²⁹ 2014 júniusától a hadműveleti-harcászati felderítőrendszer szakmai irányítása a KNBSZ Felderítő Csoportfőnökség megalakulásával átkerült a KNBSZ-hez.

A jogszabályi háttér meglétével megkezdődött a *Közös Akarat* feladat. A feladatba bevonásra került a Magyar Honvédség felderítőképessége, köztük a harcászati hírszerző képesség itthon lévő állománya is. A teljes déli határszakasz – szerb 174,4 km, horvát 344,8 km – felderítőbiztosítására mindössze 150 fő felderítő (beleértve két harcászati hírszerző csoportot) volt elérhető a missziós és egyéb elfoglaltságokból kifolyólag. Az alacsony létszám adta problémák orvoslására minden rendelkezésre álló felderítőkatonára egy amerikai mintára szervezett gyorsított harcászati kiképzés tanfolyamon vett részt. Ez lehetővé tette a későbbiekben a lehetséges források kiválasztását, valamint hozzájárult az információgyűjtés hatékonyságához.

A *Közös Akarat* feladat megkezdésekor az előljáró Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokság (ÖHP) és a Honvéd Vezérkar (HVK) információhiányban szenvedett, ami kritikus fontossággal bírt a műveletek tervezésekor. A HVKF ebből kifolyólag döntött a harcászati hírszerző állomány alkalmazásáról, a kiadott felderítőintézkedésben feladatot szabva a felderítőerők – köztük a HUMINT – alkalmazására és annak módjára. Az első probléma ekkor lépett fel.

A harcászati hírszerző állományt eredetileg a *Határozott Fellépés* gyakorlatra csoportosították át Debrecen helyőrségből azzal a paranccsal, hogy kerítésépítési és hagyományos felderítési feladatot, tehát nem a szakfeladatát fogja végrehajtani. Ennek tükrében a szakfeladat ellátásához szükséges felszereléssel nem rendelkezett. Megoldást a KNBSZ biztosított. A felderítő fejlesztési program keretében ebben az időben a KNBSZ már folytatta a NATO-mintára kialakított HUMINT-készletek beszerzését. A tervezett három készlet végleges kialakítása előtt egy készlet meglévő elemei soron kívül átadásra kerültek, ami megoldotta a feladatra kirendelt HUMINT-állomány felszerelésének problémáját.

A HVK Stratégiai Művelési Központja (SMK) és az ÖHP által kidolgozott és kiadott információs igényre – mivel az meglehetősen mélyreható volt – csak magyar források felhasználásával mindenre választ adni képtelenség volt. Ebből kifolyólag szükséges volt migránsokat is forrásként használni a tranzitónákban és a gyűjtőhelyeken. Ez újabb problémát eredményezett, hisz a harcászati hírszerző század állományából csak egy fő rendelkezik arabnyelv-tudással, valamint a migránsok közül csak aránylag kevesen rendelkeznek tárgyalóképes angolnyelv-tudással. A már említett határszakasz hosszából kifolyólag ez az egy fő kevésnek bizonyult. Hónapokba telt, mire a Magyar Honvédség tolmácsokat tudott szerződtetni a feladat hatékonyabb végrehajtásának elősegítésére.

Az első időszakban a terepjáró személygépjárművek korlátozott száma is nagymértékben befolyásolta a HUMINT-műveletek végrehajtásának dinamikáját. Bár a csoportok kezdeti létszámából adódóan akár három irányban is tevékenykedhettek volna, gyakran csak egy csoport volt képes a bázis elhagyására. A járművekkel kapcsolatos problémák a Magyar Honvédség gépjárműbeszerzési programja keretében kapott terepjáró személygépkocsik beérkezésével megoldódtak.

A jelentések formátumának vezetése az állomány számára nem jelentett problémát, hisz az megegyezik a NATO HUMINT jelentési formátumokkal, de továbbításuk problémát okozott. A NATO-doktrína alapján – melyet Magyarország is ratifikált – az elkészített HUMINT-jelentések minősítése NATO TITKOS. A jelentések minősítésére és úgy történő továbbításra a jelen helyzetben nem volt lehetőség, mely biztonsági kockázatot jelentett és jelent továbbra is.

A magyar lakossággal történő kapcsolatkiépítés és forráskutatás nem jelentett problémát a „művelési” területen, mivel a lakosság már eleve örült a katonák jelenlétének. Ebből kifolyólag a HUMINT-csoportok már a kezdeti időszakban is képesek voltak az előjárókat információval ellátni. Az információk valós tartalmának ellenőrzésére, illetve kiegészítő

információk megszerzésére nem minden esetben volt és van lehetőség, mivel a migránsok általában csak rövid időt töltenek a tranzitónákban. Előfordult olyan eset is, hogy bár a migráns még ott volt, de nem volt hajlandó további együttműködésre, mivel azt a honfitársai nem nézték jó szemmel.

A helyi lakosság, valamint a segítségnyújtó szervezetek forrásként történő alkalmazása biztosítja a folyamatosságot.

Folyamatosságban a missziókhöz képest nagy különbséget jelent az a tény, hogy a harcászati hírszerző állomány váltásos rendben tevékenykedik az Alföldi Ideiglenes Alkalmi Kötelék (AIAK) állományában. Ugyanakkor a missziós szerepvállalás és a külföldi tanfolyamok is befolyásolják, hogy ki, mikor, meddig és milyen kihagyásokkal látja el a határnál a feladatát. A felsorolt tények tükrében elmondható, hogy a forrásokkal történő kapcsolatkiépítés is nehezebb, miáltal a megszerzett információk részletessége esetenként alacsonyabb mértékű, valamint hitelességük is jobban kétségbe vonható.

A tényleges missziós szerepvállaláshoz képest különbség továbbá, hogy a HUMINT-csoportok nem rendelkeznek adatbázissal, ami mind a felkészülést, mind pedig a jelentések elkészítését is nagymértékben elősegítené.

ÖSSZEGZÉS

Az említett nehézségek ellenére a harcászati hírszerző állomány aktív részese a *Közös Akarat* feladatnak. Az általuk gyűjtött információkkal kapcsolatban párhuzamot vonhatunk az afganisztáni ISAF-műveletek kapcsán említett Flynn tábornok megállapításával. Bár az információk harcászati szinten kerülnek begyűjtésre jelen esetben is, jelentőségük gyakran mégis stratégiai szintű. Érthető, hiszen ez nem hagyományos hadviselés. A harcászati hírszerző állomány jelenlétének fontosságát a feladat kezdeti szakaszában nem lehet eléggé hangsúlyozni. A migránsok és az embercsempészek folyamatosan informálódtak katonák és a rendőri erők mozgásáról; ennek megfelelően változtatták ők is az irányukat. A forrásoktól a harcászati hírszerző állomány által begyűjtött információknak köszönhetően az útvonalakban beállt változásokkal kapcsolatban több esetben sikerült időben ellenlépéseket tenni. A legmagasabb katonai vezetési szintnek a döntéshozatalában nagymértékű szerepet játszott az állomány által megszerzett információk mennyisége és minősége. Ennek fényében kijelenthetjük, hogy a harcászati hírszerző állomány tevékenysége a továbbiakban is szükséges a határ menti feladatokban, a feladat végrehajtására vonatkozó jogi megkötések figyelembevételével.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Allied Joint Publication 2.3(A) – NATO HUMINT Doctrine, 2013.

Csóka Ferenc (szerk.): *Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából 1785–2011*. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Budapest, 2012.

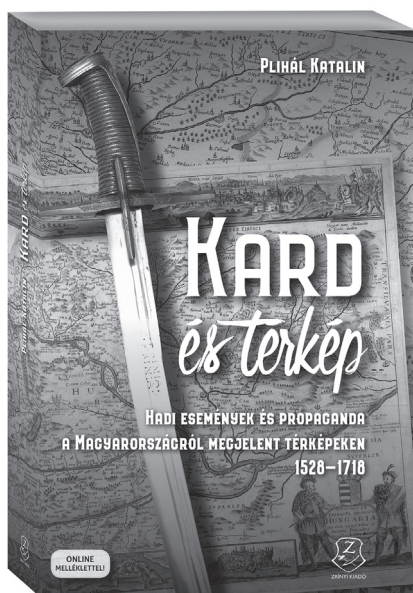
Flynn, Michael T. – Pottinger, Matt – Batchelor, Paul D.: *Fixing Intel: A Blueprint for Making Intelligence Relevant in Afghanistan*. Center for a New American Security, 2010. https://online.wsj.com/public/resources/documents/AfghanistanMGFLynn_Jan2010.pdf

Gonzales, Walter A.: *Does U.S. Army HUMINT doctrine achieve its objectives? What have Iraq and Afghanistan taught us?* Monterey, Naval Postgraduate School, 2013. https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/32827/13Mar_Gonzales_Walter.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Harcászati hírszerző képesség kialakítása. HM HVK FCSF, 2004. 11. 16., Nyt. szám: 15/115/2004.
- Harcászati HUMINT képesség megteremtése – egyeztető megbeszélés. HM HVK FCSF, 2004. 02. 19., Nyt. szám: 16/7/2004.
- Kurtán Sándor: *Tanulmányozzuk-e James Bondot? Politikatudomány és titkosszolgálat*. Politikatudományi Szemle, 2008/2., 125–142. http://www.poltudszemle.hu/szamok/2008_2szam/2008_2_kurtan.pdf
- Rolington, Alfred: *Hírszerzés a 21. században – A mozaikmódszer*. Antall József Tudásközpont, Budapest, 2015.
- Szun-ce: *A hadviselés törvényei*. <http://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm#kemek>

A ZRÍNYI KIADÓ ÚJDONSÁGA

Plihál Katalin: **Kard és térkép – Hadi események és propaganda a Magyarországról megjelent térképeken 1528–1718**

„Mennél távolabbra néz vissza az ember, annál messzebbre lát” – e Winston Churchillhez köthető mondás szellemében készült Plihál Katalin legújabb könyve, a *Kard és térkép*, amely majdnem kétszáz év (1528–1718) magyarországi hadieseményeit és propagandáit mutatja be térképeken keresztül.

A történelmi Magyar Királyság megszűnése utáni, több emberöltőn át tartó hódoltság idején a hódítók elleni harc a kereszténység közös ügyének számított, így volt érdeklődés az időről időre fellángoló hadi események hírei iránt – s ennek kielégítésre a legalkalmasabb tájékoztató kiadványok a térképek voltak.

Közel 100 térkép kapott helyet e könyvben és a hozzá készült online mellékletben. A szerző a térképek közti kapcsolatokról is mesél, amelynek nyomán feltárul a hódoltság kori Magyarország információs csatornáinak rendszere is, ami segítette a térképművek szerkesztőit.

Megjelenés éve: 2020
Kiadó: Zrínyi Kiadó